

jonäärin. Suuren yrityksen pääjohtaja oli tarjonnut Derjabinille palkkion joko kertasuorituksena tai provisiona yrityksen myynnistä Venäjälle. Epäselväksi jää luuleeko Derjabin, että tällaisten palkkioiden suorittaminen on yleinen käytäntö länsimaiden liikemaailman suhteissa ulkomaiden diplomaatteihin.

Toinen merkittävä tarina liittyy virolaisiin hopealautasiin. Suomalaiset vieraat, minä heidän joukossaan ainakin kerran 1980-luvulla, olivat Neuvostoliiton suurlähetystön ruokapöydässä huomanneet, että aluslautasina oli käytetty itsenäisen Viron vaakunalla varustettuja hopealautasia. Ne olivat tietenkin lähtöisin Viron lähetystöstä, jonka omaisuus oli siirtynyt Neuvostoliiton haltuun. Suomalaiset vieraat olivat vaivautuneita näin näyttävästä sotasaaliin esittelystä. Lopulta 1990-luvun murrosvaiheessa kävi niin, että useimmat lautaset kulkeutuivat Moskovaan sulatettaviksi. Yksi lautanen jäi Helsinkiin, ja sen Derjabin onnistui palauttamaan 1990-luvun alussa Viron suurlähettiläälle, Lennart Merelle. Derjabin kertoo yrittäneensä tuloksetta vaikuttaa siihen, että Moskovasta palautettaisiin myös presidentin virkaan liittyvät käädyt. Vastaus oli kielteinen.

Loppuarviossaan Derjabin antaa myönteisen kuvan Suomesta ja suomalaisista. Venäjällä olisi hänen mielestään paljon opittavaa. Suomi on Venäjälle hyvä naapuri, kaikkein vakain ja rauhallisin kaikista naapurivaltioista. Selviytyminen vaikeissakin olosuhteissa on Derjabinin mukaan lyönyt leimansa Suomen kansaan, jonka saavutuksia hän kunnioittaa.

Venäjällä virkamiehet lähtevät myöhään eläkkeelle. Palattuaan Helsingistä Moskovaan vuoden 1996 lopussa Derjabin aloitti uuden työrupeaman Venäjän Federaation turvallisuusneuvostossa – puolueen entisissä tiloissa

Moskovan Vanhalla torilla. Olessaan siinä tehtävässä hänelle myönnettiin 14-luokkaisen arvonimitaulukon mukainen korkea virallinen arvo, joka vastaa vähintään kenraaliverstin sotilasarvoa: hän on Venäjän Federaation ensimmäisen luokan todellinen valtioneuvos. Mikä voisi olla venäläisempää?

Viimeinen työpaikka löytyi vuonna 1999, kun Derjabin pääsi Venäjän tiedeakatemiaan Eurooppa-instituutissa olevaan Pohjois-Euroopan keskukseseen. Seuraavina vuosina ja viime aikoihin saakka Derjabin on tehnyt tutkimustyötä, käynyt seminaareissa ja konferensseissa, pyrkien kaiken aikaa pysymään perillä Pohjolan maiden oloista. Koko muistelmateos päättyy Derjabinin haastatteluun itsensä kanssa, jossa hän mm. arvioi useita maansa johdossa olleita henkilöitä. Vahvimman vaikutuksen häneen ovat tehneet Hruštšev, Mikojan, Kosygin ja Jeltsin. Poliittisia nollia olivat hänen mielestään Podgorny ja Tšernenko; eräät Jeltsiniä ym-

päröivät henkilöt taas herättävät vastenmielisiä tunteita – Burbulis, amerikkalaisia liikaa mielistelevä Kozyrev, tylsä ja röyhkeä Gratšev. Putinilla on ankara luonne, mutta hän osaa asiansa. Venäjän duuma ja federaationeuvosto ovat nykyisin täysin Kremlin ohjauksessa, eikä Derjabin halua äänestää kenenkään puolesta tällaisen ”parlamentin” vaaleissa.

Suomessa Derjabinilla on paljon tuttavuuksia ystäviä. Kaikki hänet tunteneet tietävät, että hän on rehellinen, tunnollinen ja kunniallinen ihminen, joka tiukasti on puolustanut oman maansa etuja mutta myös ymmärtänyt suomalaisen osapuolen näkemyksiä. Tosikko hän on, sen me tiedämme, mutta hänen kanssaan on aina ollut helppo tulla toimeen. Hänen muistelmakirjansa heijastaa monipuolisesti Neuvostoliiton ja Venäjän läpikäymiä mullistuksia viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana siten kuin ne näyttäytyvät yhden virkamiehen toiminnassa.

Klaus Törnudd

”Punavihreää” aktivismia Venäjällä

Laura A. Henry: *Red to Green. Environmental Activism in Post-Soviet Russia*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2010.

Kukaan tuskin yllätty siitä, että nyky-Venäjä kohtaa massiivisia ja moninaisia ympäristöongelmia. Kiinnostavaa on kuitenkin pistää merille, että maan kansalaiset ovat hyvinkin tietoisia näistä ongelmista. Harmillisesti moni kuitenkin kokee, ettei pysty itse tilanteeseen lainkaan vaikuttamaan. Laura A. Henry toteaaakin tänä keväänä ilmestyneessä kirjassaan *Red to Green* venäläisten ympäristöjärjestöjen epäonnistuneen tehtävässään vakuuttaa kansalaiset siitä, että järjestötoimintaan osallistumalla voi vaikuttaa. Tästä

toteamastaan huolimatta Henry on tutkimuksessaan venäläisistä ympäristöjärjestöistä keskittynyt olennaiseen, eli siihen, millaisia nämä järjestöt Venäjällä oikein ovat ja mitä ne todellisuudessa tekevät. Näin ollen hän keskittyy vain aktiivisiin toimijoihin, eikä suinkaan päivittele massojen yhteiskunnallista passiivisuutta.

Henryn kirja onkin tervetullut ja piristävä lisä venäläiseen – ja laajemmin jälkisosialistiseen – kansalaisyhteiskuntatutkimukseen. Valitettavan usein tämän alan kirjallisuus päättyy toteamaan, että kansalaisyhteiskunta Venäjällä on heikko eikä se toimi ”länsimaisin” periaattein. Tällöin tärkeät kysymykset siitä, minkälaisia järjestöjä Venäjällä sitten oikein toimii ja mitä ovat nämä ”ei-

länsimaiset” periaatteet, jäävät usein vaille vastausyritystä saati syvällisempää vastausta. Toki Henryn lisäksi muitakin poikkeuksia tällaisiin pessimistisiin ja heikkouksia listaaviin arvoihin on. Henry kuitenkin tekee eksplisiittisesti eron näihin tutkimuksiin ja toteaa nousevansa tällaisen mustavalkoisen länsimaisesta näkökulmasta arvotettujen, heikkoiksiin – tai vahvuiksiin – keskittyvien luonnehdintojen yli ja tarkastelee sitä, miten venäläiset ympäristöjärjestöt varsinaisesti toimivat. Toki Henry myöntää, että ympäristöjärjestöaktiivisuus ei ole korkeaa Venäjällä ja että järjestöt ovat olleet jokseenkin tehottomia vaikuttamaan valtiolliseen ympäristöpolitiikkaan. Henkilökohtaisesti yhdyin kuitenkin hänen kantaansa siitä, että jos järjestötoimintaa kuitenkin alalla on, niin on kiinnostavaa ja tärkeää selvittää, millaista se oikein on. Mielestäni ympäristöjärjestöaktiivisuutta – kuten kansalaisaktiivisuutta muillakin alueilla – on Henryn tavoin tutkittava omassa venäläisessä kontekstissaan eikä vain länsimaisista oletuksista ja käsitteistä lähtien. On tärkeää myös antaa ääni toimijuudelle, niiden aktiivisten yksilöiden kollektiivisille ponnisteluille, jotka moni tutkimus heikkouksiin keskittyessään jättää huomiotta.

Henryn tutkimus kuuluu vertailevan politiikan tutkimuksen alaan, joskin monien yhdysvaltalaisen aiheesta kiinnostuneiden kollegoidensa tavoin hänen oteensa on verrattain sosiologiantropologinen. Henryn aineisto on varsin laaja ja sisältää mainittavan arvoisen määrän ympäristöalalla toimivia järjestöjä – peräti 84 erilaista ympäristöjärjestöä. Tämä aineisto perustuu mittavaan laadulliseen kenttätöyöhön, minkä lisäksi hän on toteuttanut tutkittujen järjestöjen parissa seurantakyselytutkimuksen. Tutkimuksen aikajänne on pitkä kattauen vuodet 1999–2008. Pääosin

kirja kuitenkin perustuu hänen jo vuosia sitten päättämään väitöskirjatutkimukseensa, jonka varsinainen kenttätöyövaihe oli vuosituuhannen taitteessa 1999–2001. Tässä suhteessa aineisto ei siis ole ihan tuore, vaikkakin em. seurantakysely ajoittuu vuosille 2005–2006 – joskin tämän seurannan raportointi jää kirjassa mielestäni aika kapeaksi ja paikoittaiseksi. Sinänsä primääriaineiston ajankohta taikka seurantatutkimuksen suppea raportointi eivät muodostu kirjassa ongelmiksi, sillä tutkimuksen tarkoitus ei ole ollutkaan seurata näiden järjestöjen kehityskulkua, vaan keskittyä olennaiseen; siihen, mitä ne ovat ja mitä tekevät. Laajan aineiston kattavuutta lisää se, että se on kerätty Venäjän viidellä alueella – tarkemminkin sanottuna Pietarin kaupungin lisäksi neljässä eri aluepääkaupungissa, Vladivostokissa, Novosibirskissa, Vladimirissa ja Brjanskissa. Näin ollen teoksen maantieteellinen haarukka on varsin laaja. On hienoa, että Venäjän monimuotoisuutta ja sisäisiä eroja on pyritty kartoittamaan ja että tutkimus rantaantuu myös paljon tutkittujen Pietarin ja Moskovan järjestökenttien ulkopuolelle.

Kirja siis keskittyy jälkisosialistiseen aikaan. Huolimatta siitä, että järjestöjen kehityskulku sinänsä Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen saati neuvostoaikana ei ole varsinainen tutkimuskohde, Henry antaa pähkinäkuoressa kiinnostavan yleiskuvauksen ympäristöaktiivisuudesta nyt ja ennen. Erityisesti neuvostoajan kuvaus antoi itselleni paljon uutta tietoa ja yllätyksenä tuli se, että tieteenekijöiden harjoittama ympäristönsuojelu oli yksi niistä aloista, jotka onnistuivat tuona aikana pysyttelemään suhteellisen kriittisinä valtiota kohtaan ja jopa säilyttämään lähes itsenäisen aseman suhteessa valtioon. Tämä vaikuttaa kiinnostavalta erityisesti nykypäivän valossa, jolloin

moni venäläinen kriittinen – lähinnä länsimaistyypinen ja länsirahoitteinen – ympäristöjärjestö kohtaa vaikeuksia valtion taholta.

Henry tutkii ympäristöjärjestöjä osana venäläistä kansalaisyhteiskuntaa politiikan tutkimuksen näkökulmasta. Hän on erityisen kiinnostunut siitä, minkälaisia taloudellisia ja poliittisia mahdollisuuksia tai rajoitteita järjestöt kohtaavat toiminnassaan sekä mitkä ovat vastaavien järjestöjen mahdollisuudet vaikuttaa ympäristöpolitiikkaan ja miten tällaista poliittikkavaikuttamista harjoitetaan – jos harjoitetaan. Näin ollen Henryn tutkimus pohjaa siis politiikan tutkimuksessa vallitseviin kansalaisyhteiskuntateorioihin, joissa järjestöjä katsotaan poliittisen prosessin näkökulmasta. Henry menee kuitenkin tällaista yleistä tasoa syvemmälle organisaatiotasoisena analyysin keinoin, jolloin hän keskittyy tarkastelemaan mm. sitä, miten kukin järjestö identifioi ympäristöongelmia, minkälaiset resurssit sillä on ja miten se paikantuu suhteessa kannattajakuntaan ja poliittisiin päättäjiin. Organisaation käsitteen määrittely jätetään avoimeksi, tutkimukseen osallistuvien yksilöiden varaan – sitoutumatta ja juuttumatta etukäteen länsimaisiin teoreettisiin konstruktioihin. Henry myös sanoutuu irti normatiivisesta otteesta eikä pyri katsomaan tutkimiaan järjestöjä siitä näkökulmasta, millainen rooli näillä järjestöillä tulisi olla demokratian edistämiseksi, vaan hän keskittyy analysoimaan näitä järjestöjä sellaisena kuin ne ovat ja toimivat.

Yksi Henryn perustavanlaatuisista ja ehkä aika yllättävistäkin tuloksista on se, että nämä tutkimukseen luetut viisi venäläistä aluepääkaupunkia eivät eroa juuri lainkaan sen suhteen, mikä on niissä toimivien järjestöjen suhteellinen määrä ja mobilisaation aste. Amerikkalaiselle vertailevalle politiikantutkimukselle

tyypilliseen tapaan Henry on siis valinnut nämä tietyt alueet, joita hän katsoo ”tapauksina” vertailen niitä keskenään tiettyjen muuttujien mukaan. Näitä vertailtavia muuttujia ovat poliittinen avoimuus, taloudellinen tilanne, hyvinvointi-indeksit, ulkomaisen avun määrä ja erilaiset vakavat ympäristöongelmat. Henry löytää tutkittujen alueiden välillä merkittäviä eroja, mitkä ovat johtaneet useampaankin hypoteesiin järjestöjen asukaslukuun suhteutetusta määrästä ja osallistumisen asteesta – nämä tekijät eivät odotusten mukaisesti ole kovinkaan korkeita. Vastoin näitä hypoteeseja Henry toteaaakin, että määrällisesti järjestötoiminta eri alueiden välillä on häkellyttävän samanlaista. Hän ei kuitenkaan jää tähän, vaan siirtyy askelen eteenpäin ja toteaa, että tämän määrällisen yhtenäisyyden takaa paljastuu merkittäviä ns. laadullisia eroja – eri alueilla erityyppiset järjestöt ovat vallitsevia.

Henryn analyysi keskittyikin näihin järjestötoiminnan laadullisiin eroihin. Hänen organisaatiotasoinen analyysiinsä kiteytyy kolmeen eri järjestötyyppiin ja kuhunkin kategoriaan tiukasti sidoksissa olevaan toimintastrategiaan. Henryn osoittamat (ideaalityypimäiset) kategoriat ovat 1) ruohonjuuritason järjestöt, 2) ammattimaiset ympäristöjärjestöt ja 3) valtionlaitosten yhteydessä toimivat ympäristöjärjestöt. Kukin järjestötyyppi on toiminnaltaan ja toimintaperiaatteeltaan erilainen, tukeutuu erilaisiin resursseihin ja paikantuu eri tavalla suhteessa kansalaisiin sekä valtioon. Antamatta oikeutta Henryn mittavalle analyysille kukin tyyppi ominaispiirteistä voisi pähkinänkuoressa tiivistää, että ruohonjuuritason järjestöjä pyörittävät usein opettajat, jolloin ne toimivat usein erilaisten opetusinstituutioiden yhteydessä. Nämä järjestöt ovat hyvin ekologiaan ja paikallisyhteisön

ongelmiin keskittyviä ja ammentavat paikallisia resursseista. Ne pyrkivät olemaan myös hyvin epäpoliittisia, mutta osaltaan edistävät paikallisyhteisön osallistumista yhteiskunnalliseen toimintaan. Ammattimaiset järjestöt muistuttavat eniten ”länsimaisia” kansalaisjärjestöjä ja ovatkin usein keskittyneet kansainvälistäkin huomiota herättäviin ympäristökysymyksiin, kuten esimerkiksi ilmastonmuutokseen. Nämä järjestöt ovat valtiollista politiikkaa kohtaan kriittisiä ja toimivat ulkomaisella tuella. Niitä vetävät useimmiten alan tietentekijät ja niillä harvoin on suurta jäsenkuntaa. Kolmas järjestötyyppi taas toimii periaatteessa itsenäisenä tahona valtiolisten laitosten, kuten vaikkapa kunnallisen ympäristökomitean, yhteydessä ja keskittyy ns. sisältä käsin edistämään ympäristönsuojeluun liittyvää lainsäädäntöä ja sen toimeenpanoa. Tämän järjestötyypin toiminta lepää pitkälti valtiollisten resurssien varassa.

Koko Henryn 84 järjestöä kattava aineisto on siis jaettu näihin kolmeen kategoriaan. Äkkiseltään kirjan alkupuolta lukiessa nousee pelko, että Henry jää tässä kategorisoinnissaan pintapuoliselle tai numeeriselle tasolle, mutta hän kykenee varsinaisissa laadulliseen analyysiin perustuvissa empiirisissä luvuissaan suhteellisen mukavasti kuvaamaan myös yksittäisiä kuhunkin kategoriaan kuuluvia järjestöjä. Jossain määrin jää lopulta mietityttämään erityisesti ruohonjuurijärjestöjen vähäinen lukumäärä tutkittujen järjestöjen joukossa. Omasta kokemuksestani voin sanoa, että Venäjän Karjalassa lähes jokaisen kyläkoulunkin yhteydessä toimii jonkinlainen kerho tai ryhmä, jonka voisi sijoittaa Henryn kuvauksen mukaan tähän kyseiseen kategoriaan. Esimerkiksi Pietarista Henryllä on vastaavia mukana vain muutama. Näin ollen epäilen, että hän olisi kyennyt kattavasti

kartoittamaan kaikki aktiiviset toimijat. Tämä ei kuitenkaan tutkimuksen arvoa alenna sinänsä, sillä on kyse kuitenkin ennen kaikkea näiden erilaisten järjestötyyppien laadullisesta analyysistä ja luonnehinnasta.

Henryn tuloksissa keskeistä on jatkumon esittäminen neuvostokaudelta tähän päivään kukin järjestötyypin aktivistien ja heidän aseimensä kautta. Hän osoittaaakin, että neuvostojalta periytyvät normit, identiteetit ja institutionaaliset asemat määräävät pitkälle sen, miten nykypäivän aktivistit näkevät mahdollisuutensa ja rajoitteensa, mikä puolestaan olennaisesti vaikuttaa heidän toiminnanmuotoihinsa ja -strategioihinsa, eli järjestötyyppiin. Kukin kuvattu järjestötyyppi ammentaa ja on riippuvainen omalla tavallaan näistä menneisyyteen kytkeytyvistä kokemuksista ja asemista. Erot näissä kytkeytyvät mielenkiintoisesti kuhunkin järjestötyyppiin ja sille ominaiseen toimintaan. Henry myös todentaa, kuinka aktivistit ovat kyenneet kierrättämään neuvostojen normeja, instituutioita ja verkostoja nykyisten tavoitteidensa toteuttamiseksi.

Itse pidän näitä neuvostomenneisyyteen linkittyviä tuloksia yhtenä Henryn merkittävimmistä kontribuutioista jälkisosialistisen kansalaisyhteiskunnan tutkimukselle. Mielestäni alan tutkimus on tähän asti liikkunut jonkinasteisessa ns. jälkisosiaalisessa ”tyhjiössä”. Moni tutkija ja käytännön toimija lähtee liikkeelle siitä hetkestä, jolloin itsenäisen kansalaisyhteiskuntatoiminta tuli mahdolliseksi – eli perestroikan loppuvuosista ja Neuvostoliiton hajoamisesta lähtien, jolloin länsitutkijoiden lisäksi monet käytännön ”demokratiatoimijat” rantautuivat Venäjälle. Usein tulee sellainen kuva, että nämä länsitutkijat ja -toimijat olisivat laskeutuneet johonkin tyhjiöön, jossa aktiivisuutta ei ennestään

ollut, opettamaan mitä oikeanlaisen kansalaistoiminnan tulee olla. Näissä analyyseissa ei juuri oteta huomioon nykyisten järjestöaktiivien väistämätöntä menneisyyttä huomioon. Silloinkin kun neuvostomenneisyyden vaikutuksista puhutaan, katsotaan se lähinnä negatiiviseksi. Alan klassikkoksi onkin muodostunut Marc Morjé Howardin teos *The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe* (2003), jonka pääargumentti on, että sosialismin pakkojäsenyys tietyissä järjestöissä on passivoanut kansalaiset jälkisosialistisella kaudella. Kuitenkin nyt Henryn teos osoittaa selkeästi tämän menneisyyden tärkeyden nykypäivän aktivismin koko kuvassa. Myös oma tutkimukseni sortavalalaisista järjestöistä osoittaa, että ne henkilöt, lähes poikkeuksetta naiset, jotka ovat aktiivisia tämän päivän kansalaisjärjestöissä, ovat olleet aktiivisia neuvostoajan nuorisona naisjärjestöissä. Monet heidän asemistaan, kontakteistaan ja kyvyistään juontavat tuolta ajalta ja toimivat resurssina heidän nykyiselle järjestötoiminnalleen.

Henkilökohtaisesti jäin Henryn teoksessa kaipaamaan eri

järjestötyyppeihin edes jonkinasteista sukupuolinäkökulmaa, jonka avulla olisi voinut ottaa osaa keskusteluihin esimerkiksi postsosialistisen kansalaisjärjestökentän naisvaltaisuudesta. Toisaalta näin olisi voinut tarkastella väitettä siitä, että naiset hallitsevat lähinnä kentän sosiaali- ja terveysalan järjestöjä, kun taas miehiä on enemmän ns. poliittisissa järjestöissä, kuten ihmisoikeusjärjestöjen lisäksi juuri ympäristöjärjestöissä, joiden moninaisuuden Henry juuri tutkimuksellaan osoittaa.

Kaiken kaikkiaan monitasoinen teos näyttää, että itsenäistä ympäristöaktiivisuutta Venäjällä on ja se on moninaista. Laura A. Henryn kirjaa voi lämpimästi suositella kaikille niin käytännöllisesti kuin teoreettisestikin ympäristöaktiivisuudesta sekä yleensä jälkisosialistisesta aktiivisuudesta kiinnostuneille. Näin olen se myös sopii vallan mainiosti myös vaikkapa oppikirjaksi eri yhteiskunta- ja sosiaalitieteiden oppiaineisiin Venäjän ja itäisen Euroopan tutkimuksen opintokokonaisuuksiin.

Meri Kulmala

Oligarkkikapitalismi 1990-luvun Venäjällä

David E. Hoffman: *The Oligarchs: Wealth and Power in the New Russia*. New York: PublicAffairs, 2003. 575 s.

David E. Hoffmanin *The Oligarchs: Wealth and Power in the New Russia* ei ole ainoa amerikkalaisen journalistin ”sisäpiirinäkökulmasta” kirjoittama selonteko 1990-luvun kapitalistisesta huumasta ja poliittisesta liukastelusta talousvaikeuksissa tempoilevalla Venäjällä. Kirjoitustyyliiltään, näkökulmaltaan ja julkaisuajankohdaltaan se muistuttaa esimerkiksi Chrystia Free-

landin kirjoittamaa bestselleriä *The Sale of the Century: Russia's Wildride from Communism to Capitalism* (2000) ja Rose Bradyn kirjoittamaa *Kapitalizm: Russia's struggle to Free its Economy* (1999). Tarkasta toimittajantyöstä myös Hoffmanin tapauksessa on kyse, sillä hänen yli viisisataasiivuinen teoksensa perustuu suurelta osin sille tietopääomalle, jota hän saavutti työskennellessään *The Washington Post* -lehden Moskovan kirjeenvaihtajana Venäjän talouden yksityistämisen kannalta ratkaisevana ajanjaksona 1995–2001. Kirjan lajityyppi on

populaaritietokirja, jonka draama rakennetaan kohtalokkaita yksityiskohtia ja tunteisiin vetoavia fraaseja rakastavalla kerronnalla. Yhdistämällä valtavan määrän henkilöhaastatteluja, lehdistökonferenssien raportteja, arkistomateriaaleja ja aikalaismediaa Hoffman onnistuuakin kutomaan uskottavalta kuulostavan, joskin useassa kohtaa hieman kakofonisen, mutta silti ennen kaikkea mukaansatempaavan ja jännittävän kokonaisuuden.

The Oligarchs ja sen edellä mainitut sisarteokset pyrkivät antamaan kansantajuisen ja loogisen selityksen sille, mitä Venäjällä tapahtui aikana joka tunnetaan vielä nykyäänkin kaaoksen ja sekasorron vuosina. Kuitenkin toisin kuin esimerkiksi Bradyn provinssien tehdashalleihin ja myyntipöytien ääreen jalkautuva raportointi, Hoffmanin kerronta kurottuu itsepintaisemmin vallan ja rahan lähteille; Moskovaan, Kremliin sekä liikemiesten kabinetteihin. Tämä tekee tapahtumien kulun selittämisen joskus sekavaksi, sillä leimaahan yksityistämisen aikaa vahvasti hyvin korkealle tasolle ulottuva rikollisuus ja suljettujen ovien takana tehdyt sopimukset. Vaikka Hoffmanin kirjan tehokkuus perustuukin juuri siihen, kuinka lähellä kaikkia merkittävimpiä tuon ajan liikemiehiä ja poliitikkoja hän on sitä kirjoittaessaan ollut, on hänen myönnettävä myös oma aseettomuutensa kuvaamansa ajan toimintatapojen edessä: toimittajia pidettiin pitkiäkin aikoja pimennossa siitä, mistä Duumassa äänestettiin (s. 337) ja informantit saattoivat muunnella totuutta tai unohtaa asioita omaksi edukseen.

Näistä aineksista muodostuu, kuten kirjoittaja itse teostaan luonnehtii, ”kronikka kuudesta miehestä, jotka auttoivat Venäjän viemisessä yhteen aikamme suurimmista ja raskaimmista yrityksistä muuttua valtava, epäonnistu-